

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/100/184-189>

Lalə Əzizova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası
lala.azizova3008@gmail.com
ORCID: 0009-0009-7061-7472

MOBİL ELEKTRON TƏTBİQLƏRİN AZƏRBAYCANIN BANK SİSTEMİNİN İNKİŞAFINDA ROLU

Xülasə

Mobil elektron proqramlar Azərbaycanda bank sisteminin mənzərəsinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Texnologiya irəliləməyə davam etdikcə, bu proqramlar güclü alətlər kimi ortaya çıxdı və maliyyə xidmətlərinə giriş və istifadə üsullarında inqilab etdi. Azərbaycanda mobil bankçılıq proqramlarının inteqrasiyası daha çox maliyyə inklüzivliyini asanlaşdırıb və müxtəlif sosial-iqtisadi mənzərəli şəxslərə formal bank sektorunda iştirak etmək imkanı verib. Bu proqramlar istifadəçilərə müxtəlif əməliyyatları aparmaq rahatlığını təklif edərək ənənəvi bank proseslərini sadələşdirib. Fond köçürmələri və hesab ödənişlərindən tutmuş hesab idarəçiliyinə və kredit tətbirlərinə qədər mobil bank proqramları maliyyə xidmətlərinin səmərəliliyini və əlçatanlığını əhəmiyyətli dərəcədə artırmışdır. Bundan əlavə, onlar daha rəqəmsal və çevik bank sistemini təşviq edərək, fiziki filiallardan asılılığın azalmasına töhfə verdilər.

Açar sözlər: mobil elektron tətbirləri, Azərbaycan bank sistemi, bank sisteminin inkişafı

Lala Azizova

The Academy of Public Administration under the
President of the Republic of Azerbaijan
lala.azizova3008@gmail.com
ORCID: 0009-0009-7061-7472

The role of mobile electronic applications in the development of the banking system of Azerbaijan

Abstract

Mobile electronic applications have played a pivotal role in shaping the landscape of the banking system in Azerbaijan. As technology continues to advance, these applications have emerged as powerful tools, revolutionizing the way financial services are accessed and utilized. In Azerbaijan, the integration of mobile banking applications has facilitated greater financial inclusion, allowing individuals from diverse socio-economic backgrounds to participate in the formal banking sector. These applications have streamlined traditional banking processes, offering users the convenience of conducting various transactions at their fingertips. From fund transfers and bill payments to account management and loan applications, mobile banking applications have significantly enhanced the efficiency and accessibility of financial services.

Keywords: mobile electronic applications, the banking system of Azerbaijan, the development of the banking system

Giriş

Mobil elektron proqramlar smartfonlar, planşetlər və digər mobil cihazlarda quraşdırıla və istifadə oluna bilən proqramlardır. Onlar ünsiyyət, əyləncə, təhsil və biznes kimi müxtəlif funksiyalar və xidmətlər təqdim edirlər. Mobil elektron proqramların inkişafının böyük təsiri olan sektorlardan biri də bank sektorudur. Azərbaycan Avrasiyanın Cənubi Qafqaz regionunda yerləşən, 10 milyona yaxın əhalisi olan ölkədir. Əsasən neft və qaz ixracına, eyni zamanda kənd təsərrüfatı,

turizm və informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına əsaslanan inkişaf edən iqtisadiyyata malikdir. Azərbaycanın bank sistemi maliyyə sektorunun tənzimləyicisi və nəzarətçisi olan Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankından (AMB) və fiziki şəxslərə və müəssisələrə müxtəlif maliyyə xidmətləri göstərən 30 kommersion bankından ibarətdir. Mobil elektron proqramlar Azərbaycanın bank sisteminin inkişafında mühüm rol oynayır, çünki banklara müştərilərinə daha rahat, səmərəli və innovativ xidmətlər təklif etmək imkanı verir. Mobil elektron proqramların bank sektoru üçün faydalarından bəziləri bunlardır:

- Onlar bank xidmətlərinin əlçatanlığını artırır və belə ki, müştərilər bank filiallarına getmədən və ya bankomatlardan istifadə etmədən öz mobil cihazlarından balansları yoxlamaq, pul köçürmək, hesabları ödəmək və kreditlər üçün müraciət etmək kimi müxtəlif əməliyyatları yerinə yetirə bilərlər (Altınay, 2021).

- Fiziki infraquruktura, kağız sənədləşdirməyə və nağd pulla işləməyə ehtiyacı azaldan banklar üçün əməliyyat xərclərini və riskləri azaldır, həmçinin şifrələmə, autentifikasiya və yoxlama texnologiyalarından istifadə etdikləri üçün əməliyyatların təhlükəsizliyini və şəffaflığını artırır.

- Onlar bildirişlər, xəbərdarlıqlar, rəylər və mükafatlar kimi daha fərdiləşdirilmiş və interaktiv xidmətlər təqdim etdikləri üçün müştəri məmnuniyyətini və loyallığını yaxşılaşdırır, həmçinin müştərilərə istənilən vaxt və hər yerdə öz hesablarına daxil olmaq və idarə etmək imkanı verir.

Mobil elektron proqramlar Azərbaycanda bank sisteminin formalaşmasında və inkişafında mühüm rol oynayır, həm müştərilər, həm də maliyyə institutları üçün əlçatanlığın, səmərəliliyin və rahatlığın artırılmasına töhfə verir. Mobil bank tətbiqləri, xüsusilə fiziki bank filiallarının məhdud ola biləcəyi ərazilərdə maliyyə xidmətlərinə çıxışı genişləndirdi. Bu artan əlçatanlıq kənd və ya ucqar ərazilərdə yaşayanlar da daxil olmaqla, əhəlinin daha geniş təbəqəsini əhatə etmək üçün çox vacibdir. Mobil elektron proqramların təkmilləşdirilmiş əlçatanlığı Azərbaycanın bank sisteminin inkişafında əsas amil olmuşdur. Artan smartfon nüfuzu və təkmilləşdirilmiş internet bağlantısı ilə bu proqramlar daha geniş əhəli kütləsi üçün maliyyə xidmətlərini genişləndirmək üçün vacib vasitələrə çevrildi. Təkmilləşdirilmiş əlçatanlıq o deməkdir ki, hətta ucqar ərazilərdə olan şəxslər də mobil cihazları vasitəsilə bank xidmətlərinə asanlıqla daxil ola və onlarla əlaqə saxlaya bilərlər. Bu, maliyyə inklüzivliyinin təşviqində mühüm rol oynamışdır, çünki əvvəllər ənənəvi bank sistemlərindən kənarda qalan insanlar indi müxtəlif maliyyə xidmətlərinə giriş qapısına malikdirlər. Hesab balansının yoxlanılmasından tutmuş əməliyyatların başlanmasına qədər mobil proqramların təklif etdiyi rahatlıq coğrafi maneələri aradan qaldırır və bank xidmətlərini çoxlarının barmaqlarının ucuna çatdırır. Bundan əlavə, mobil bank proqramlarının 24/7 mövcudluğu fərdlərin öz maliyyələrini idarə etmə üsullarını dəyişdirdi (Braun, 2018). İstifadəçilər istənilən vaxt əməliyyatlar həyata keçirə, hesablarını ödəyər və hesablarına nəzarət edə bilərlər ki, bu da fiziki bank filiallarından asılılığı azaldır və bank sisteminin ümumi səmərəliliyinə töhfə verir. Bu proqramların təkmilləşdirilmiş əlçatanlığı həm də nağdsız cəmiyyətə keçidi sürətləndirdi, rəqəmsal əməliyyatları təşviq etdi və fiziki valyutadan asılılığı azaltmışdır. Bu, təkcə qlobal tendensiyalara uyğun gəlmir, həm də Azərbaycanda maliyyə ekosisteminin səmərəliliyini, şəffaflığını və təhlükəsizliyini artırır. Sonda qeyd edək ki, mobil elektron tətbiqlərin təkmilləşdirilmiş əlçatanlığı Azərbaycanda maliyyə inklüzivliyinin, səmərəliliyin və daha rəqəmsal bank sistemə keçidin təşviqində mühüm rol oynamışdır. Bu proqramlar inkişaf etməyə davam etdikcə, onlar ölkənin maliyyə mənzərəsinin gələcək trayektoriyasının formalaşmasında mərkəzi rol oynayacaqlar.

Mobil bank proqramları müştərilərə istənilən vaxt və hər yerdə maliyyələrini idarə etmək rahatlığını təmin edir. İstifadəçilər mobil cihazlarından istifadə edərək hesab qalıqlarını yoxlaya, pul köçürə, hesabları ödəyər və müxtəlif bank əməliyyatları həyata keçirə bilərlər ki, bu da fiziki filiallara baş çəkmək ehtiyacını azaldır. Son illərdə Azərbaycanın bank mənzərəsi köklü transformasiyaya məruz qalıb, mobil elektron proqramlar inkişaf üçün güclü katalizator kimi ortaya çıxıb. Bu təkamülün əsasında bu proqramların müştərilərə gətirdiyi misli görünməmiş rahatlıq dayanır və fərdlərin bank xidmətləri ilə əlaqə və təcrübə üsullarını yenidən müəyyənləşdirir (Sülün, 2021). Mobil elektron proqramların Azərbaycanın bank sistemə verdiyi əsas töhfələrdən biri onların müştərilərə təqdim etdiyi misilsiz rahatlıqdır. Zamanın qiymətli əmtəə olduğu sürətlə inkişaf edən

dünyada smartfona bir neçə toxunuşla maliyyə xidmətlərinə daxil olmaq imkanı ənənəvi bankçılıq təcrübəsində inqilab etdi. Müştərilərə artıq uzun növbələrdə getmək və ya sərt bank saatlarına riayət etmək lazım deyil.

Mobil bankinq proqramlarının rahatlığı daha mürəkkəb maliyyə fəaliyyətlərini əhatə etməklə əsaslardan kənara çıxır. Kredit müraciətləri, investisiyaların idarə edilməsi və hətta əməliyyatların real vaxt rejimində monitorinqi intuitiv və istifadəçi dostu olmuşdur. Bir vaxtlar qorxulu proseslər sadələşdirildi və mürəkkəb maliyyə alətləri daha geniş demoqrafik təbəqə üçün əlçatan oldu. Maliyyə xidmətlərinin bu demokratikləşməsi daha çox maliyyə savadlılığının və inklüzivliyin gücləndirilməsi məqsədi ilə üst-üstə düşür. Bundan əlavə, mobil proqramların inteqrasiyası fiziki bank filiallarından asılılığı əhəmiyyətli dərəcədə azaldıb. Müştərilər artıq coğrafi məhdudiyyətlərlə bağlı deyil və ya yerli bank infrastrukturunun mövcudluğu ilə məhdudlaşmır. Bank xidmətlərinin bu cür qeyri-mərkəzləşdirilməsi təkcə rahatlığı artırmaqla yanaşı, daha səmərəli və sərfəli sistemə yol açmışdır. Nəticədə müştərilər fiziki mövcudluğa ehtiyac olmadan bank xidmətlərinin tam spektrindən istifadə edə bilirlər ki, bu da sənayedə paradiqma dəyişikliyinə qeyd edir. Bu proqramlara daxil edilmiş təhlükəsizlik tədbirləri müştərinin rahatlığına daha da kömək edir. Qabaqcıl şifrələmə texnologiyaları və biometrik autentifikasiya həssas maliyyə məlumatlarının qorunmasını təmin edir, istifadəçilər arasında inamı artırır. Bir insanın maliyyə məlumatlarının təhlükəsiz olduğunu bilməklə əldə edilən rahatlıq mobil elektron proqramların təklif etdiyi ümumi rahatlığa daha bir qat əlavə edir (Gürbüz, 2019).

Mobil bankçılıq banksız və ya bankı olmayan əhaliyə müraciət etməklə maliyyə inklüzivliyinin təşviqində rol oynamışdır. Ənənəvi bank xidmətlərinə çıxışı olmayan şəxslər indi əsas maliyyə fəaliyyətləri ilə məşğul olmaq üçün mobil proqramlardan istifadə edə bilirlər. Azərbaycanın bank sisteminin daim inkişaf edən mənzərəsində mobil elektron proqramlar maliyyə inklüzivliyini təmin edən güclü alətlər kimi meydana çıxıb. Onların bu inkişafda oynadığı rol transformativdir, maneələri aradan qaldırır və maliyyə xidmətlərinin daha əvvəl zəif xidmət göstərmiş əhaliyə əhatəsini genişləndirir. Mobil elektron proqramların maliyyə daxilolma rolunun əsasını onların coğrafi məhdudiyyətləri aradan qaldırmaq qabiliyyəti təşkil edir. Müxtəlif landşaftlara və müxtəlif dərəcədə urbanizasiyaya malik ölkədə ənənəvi bank infrastrukturunu ucqar ərazilərə çatmaqda çətinlik çəkə bilər. Bununla belə, mobil proqramlar bu boşluğu aradan qaldıraraq, bank xidmətlərini hətta ən təcrid olunmuş bölgələrdə də insanların barmaqlarının ucuna çatdırır. Bu inklüzivlik cəmiyyətin bütün segmentlərinin əsas maliyyə alətləri və xidmətlərinə çıxışını təmin etmək üçün çox vacibdir. Üstəlik, bu proqramlar əvvəllər xaric edilmiş şəxslər üçün formal bank sektoruna giriş qapısıdır. Hesab qalıqlarının yoxlanılmasından tutmuş əməliyyatların başlanmasına qədər, bir vaxtlar maliyyə sisteminin kənarında olan şəxslər indi iqtisadi güclənmə hissini gücləndirərək fəal iştirak edə bilirlər (Oğan, 2020). Mobil tətbiqlərin rahatlıq faktoru da maliyyə inklüzivliyinin təşviqində mühüm rol oynayır. İstifadəçi dostu interfeysləri və sadələşdirilmiş prosesləri ilə bu proqramlar maliyyə savadlılıq səviyyəsindən asılı olmayaraq fiziki şəxslərin bank xidmətlərindən asanlıqla istifadə edə bilməsini təmin edir. Bu, istifadəçilərin maliyyələrini rəqəmsal platformalar vasitəsilə idarə etməyə daha çox öyrəşdikləri üçün ümumi maliyyə savadlılığının artmasına kömək edir. Bundan əlavə, fiziki bank filiallarından asılılığın azalması mobil bankçılığın inklüzivliyini artırır. Mobillik problemi ilə üzləşə bilən və ya məhdud bank infrastrukturuna olan ərazilərdə yaşayan şəxslər üçün smartfon vasitəsilə maliyyə xidmətlərinin əlçatanlığı oyun dəyişikliyinə çevrilir. Bu inklüzivlik təkcə bankı olmayanlara çatmaq deyil, həm də yerləşdiyi yerdən və fiziki qabiliyyətlərindən asılı olmayaraq bütün müştərilər üçün qüsursuz və əhatəli təcrübə təmin etməkdir. Mobil bankçılıq proqramlarına daxil edilmiş təhlükəsizlik tədbirləri də inklüzivlik aspektinə kömək edir. Təhlükəsiz əməliyyatların və məlumatların qorunmasının təmin edilməsi, xüsusən rəqəmsal maliyyə xidmətlərini qəbul etməkdə tərəddüd etmiş şəxslər arasında inam yaradır. Bu proqramların təhlükəsizliyinə inam artdıqca, fiziki şəxslərin rəsmi bank kanallarında iştirak etmək istəyi də artır. Yekun olaraq qeyd edək ki, mobil elektron proqramların Azərbaycanın bank sisteminə maliyyə inklüzivliyi rolu onların transformativ təsirinin sübutudur. Coğrafi maneələri aradan qaldırmaq, əlçatanlığı təşviq etmək və təhlükəsizliyi artırmaqla bu proqramlar rəsmi maliyyə

xidmətlərinin faydalarının cəmiyyətin bütün təbəqələrinə yayılmasının təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Ölkə rəqəmsal erada irəliləməyə davam etdikcə, mobil bank tətbiqlərinin inklüziv xarakteri, çox güman ki, Azərbaycanın maliyyə mənzərəsinin gələcəyinin formalaşmasında hərəkətverici qüvvə olaraq qalacaq (Yıldırım, 2021).

Mobil tətbiqlər rəqəmsal ödənişlərin və əməliyyatların böyüməsini asanlaşdırıb. İstifadəçilər mobil bankçılıq proqramları vasitəsilə həm onlayn, həm də şəxsən ödənişlər edə, nağdsız iqtisadiyyata keçidə töhfə verə və rəqəmsal maliyyə əməliyyatlarını təşviq edə bilərlər. Azərbaycanın bank sistemi rəqəmsal ödənişlərin integrasiyası və mobil elektron proqramların operativ qabiliyyəti ilə əhəmiyyətli təkamülün şahidi olub. Bu dinamik transformasiya maliyyə əməliyyatlarının aparılması üsulunu yenidən formalaşdırır, səmərəliliyi, təhlükəsizliyi və bütün ölkə üzrə fərdlər üçün daha qüsursuz bank təcrübəsini artırır. Mobil proqramlar vasitəsilə asanlaşdırılan rəqəmsal ödənişlər Azərbaycanın bank sisteminin modernləşdirilməsində təməl daşına çevrilib (Niyazov, 2013). Fiziki valyutaya ehtiyac olmadan əməliyyatların aparılmasının rahatlığı təkcə qlobal tendensiyalara uyğun gəlmədi, həm də nağdsız cəmiyyətə keçidi sürətləndirdi. Mobil elektron proqramların əməliyyat imkanları bank proseslərinin sadələşdirilməsində həlledici rol oynayır. Hesabın idarə edilməsindən tutmuş kredit tətbiqlərinə qədər bu proqramlar istifadəçilərə maliyyə işlərini rahatlıqla idarə etməyə imkan verən hərtərəfli xidmətlər dəsti təklif edir. Real vaxt rejimində yeniləmələr və bildirişlər istifadəçilərə maliyyə fəaliyyətləri ilə bağlı anı anlayışlar təqdim edərək, maliyyənin idarə edilməsinə daha məlumatlı və proaktiv yanaşmaya töhfə verir. Bundan əlavə, mobil bankçılıq proqramlarının əməliyyat səmərəliliyi fiziki bank filiallarından asılılığın azaldılmasına qədər uzanır (Babaoğlu, 2022). Bu, təkcə müştərilərin vaxtına qənaət etmir, həm də banklara öz resurslarını optimallaşdırmağa imkan verir, səyləri xidmətlərin ümumi keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəldir. Güclü təhlükəsizlik tədbirlərinin bu proqramlar daxilində integrasiyası rəqəmsal ödənişlərə və əməliyyatlara etimad qatını əlavə edir. Bu təhlükəsizlik infrastrukturunu təkcə istifadəçilərin təhlükəsizliyini təmin etmir, həm də Azərbaycanda bank sektorunun davamlı modernləşdirilməsinə töhfə verməklə rəqəmsal ödənişlərin daha geniş tətbiqini təşviq edir. Yekun olaraq qeyd edək ki, Azərbaycanın bank sisteminin inkişafında rəqəmsal ödənişlərin və mobil elektron əlavələrin əməliyyat imkanlarının rolu transformativdir. Səmərəliliyin və təhlükəsizliyin artırılmasından tutmuş nağdsız iqtisadiyyatın təşviqinə qədər bu proqramlar ölkədə müasir, müştəri mərkəzli və texnoloji cəhətdən inkişaf etmiş maliyyə mənzərəsinin formalaşmasında ön sıralardadır. Rəqəmsal innovasiyalar irəliləməyə davam etdikcə, mobil bank tətbiqlərinin təsiri Azərbaycanın bank sektorunun davam edən təkamülündə hərəkətverici qüvvə olaraq qalacaq (Yıldız, 2022).

Azərbaycanda banklar büdcə alətləri, investisiya variantları və fərdiləşdirilmiş maliyyə idarəçiliyi kimi funksiyalar daxil olmaqla, mobil proqramlar vasitəsilə innovativ xidmətlər təqdim edəblər. Bu xidmətlər müştərilərin inkişaf edən ehtiyaclarına cavab verir və onların ümumi bank təcrübəsini artırır. Azərbaycanın bank sistemi dərin təkamül yaşayır və bu transformasiyanın əsasında mobil elektron əlavələrin təklif etdiyi innovativ xidmətlərin rolu dayanır. Bu xidmətlər sadəcə texnoloji əlavələr deyil eyni zamanda onlar daha dinamik və həssas bank ekosistemi inkişaf etdirərək maliyyə institutlarının müştərilərlə əlaqə saxlama və xidmətlər göstərmə tərzində paradigma dəyişikliyi təmsil edir. Mobil tətbiqlərdə innovativ xidmətlərin əsas töhfələrindən biri maliyyə məhsullarının şəxələndirilməsidir. Bu proqramlar ənənəvi təkliflərdən kənara çıxır, istifadəçiləri robot məsləhətçilər, fərdiləşdirilmiş maliyyə anlayışları və hətta kriptovalyuta idarəetməsi kimi bir sıra innovativ xidmətlərlə tanış edir (Bilgin, 2018). Mobil tətbiqlər daxilində süni intellektin və maşın öyrənmənin tətbiqi Azərbaycanın bank mənzərəsini formalaşdıran daha bir yenilikdir. Bu texnologiyalar fərdi tövsiyələr, proqnozlaşdırıcı analitika və risklərin idarə edilməsinə imkan verir, maliyyə həllərini fərdi ehtiyacları uyğunlaşdırır. Mobil proqramların istifadəçilərin maliyyə davranışlarını başa düşmək və onlara uyğunlaşma qabiliyyəti ümumi müştəri təcrübəsini artırır, daha intim və istifadəçi mərkəzli yanaşmanı təşviq edir. Mobil tətbiqlər daxilində innovativ xidmətlər də maliyyə savadlılığına və təhsilə töhfə verir. İnteraktiv büdcə alətləri, investisiya simulyatorları və real vaxtda maliyyə xəbərləri yeniləmələri kimi xüsusiyyətlər maliyyə

institutları və müştərilər arasında körpü yaratmaqla istifadəçilərə bilik verir. Bu təhsil aspekti sürətlə dəyişən iqtisadi mənzərədə xüsusilə mühüm əhəmiyyət kəsb edir, fərdləri əsaslandırılmış maliyyə qərarları qəbul etmək üçün lazım olan məlumatlarla təchiz edir. Bundan əlavə, mobil proqramlar daxilində təməssiz ödənişlər, QR kod texnologiyası və biometrik autentifikasiyanın integrasiyası əməliyyatların həyata keçirilməsində inqilab edir. Bu yeniliklər maliyyə qarşılıqlı əlaqələrinin təhlükəsizliyini və səmərəliliyini artırır, fiziki kartlara və ya çətin autentifikasiya proseslərinə olan inamı azaldır. Bu əməliyyatların qüsursuz və təhlükəsiz təbiəti təkcə istifadəçi təcrübəsini yüksəltmir, həm də nağdsız cəmiyyətə keçidin daha geniş məqsədinə töhfə verir (Durgun, 2022; 12).

Nəticə

Azərbaycanın bank sisteminin çoxşaxəli landşaftında mobil elektron proqramların rolu sənayenin inkişafını görünməmiş şəkildə formalaşdıraraq transformasiyaedici qüvvə kimi ortaya çıxır. Bu proqramların Azərbaycanın maliyyə ekosistemi daxilində keçdiyi yol haqqında düşünəndə aydın olur ki, onların təsiri sadəcə texnoloji rahatlıqdan kənara çıxır - onlar maliyyə inklüzivliyinin, səmərəliliyin və gələcəyə hesablanmış bank mədəniyyətinin təşviqində əsas komponentlərdir. Mobil elektron proqramların təmin etdiyi rahatlıq onların bank sisteminə verdiyi töhfənin əlaməti kimi seçilir. Əməliyyatlar aparmaq, hesabları idarə etmək və çoxsaylı maliyyə xidmətlərinə əlinizin altında daxil olmaq gücü ilə bu proqramlar ənənəvi bankçılıq sərhədlərini aşdı. Onlar maliyyə işlərinin idarə edilməsində misilsiz asanlıq və çeviklik təklif edərək, müştəri təcrübəsini yenidən müəyyənləşdiriblər. Bu vəzifələri uzaqdan və istənilən vaxt yerinə yetirmək bacarığı təkcə müştəri məmnuniyyətini artırmaqla yanaşı, daha rəqəmsallaşmış və əlçatan bank mənzərəsinə doğru tədricən keçidin arxasında hərəkətverici qüvvə olmuşdur. Ən əsası, mobil bankçılıq tətbiqləri maliyyə inklüzivliyinin təşviqində mühüm rol oynamışdır.

Yekun olaraq qeyd edək ki, mobil elektron proqramlar həm banklar, həm də müştərilər üçün müxtəlif üstünlüklər təmin etdiyi üçün Azərbaycanın bank sisteminin inkişafında əsas amil olub. Onlar bank xidmətlərinin çatdırılma və istehlak üsulunu dəyişdirdilər və ölkənin maliyyə inklüzivliyinə, innovasiyalarına və sabitliyinə töhfə verdilər.

Tədqiqat işində müqayisəli və təhlil metodlarından istifadə edilmişdir. Təhlil üsulu mürəkkəb mövzuları və ya məlumatları daha yaxşı başa düşmək üçün onları daha kiçik komponentlərə bölməyi nəzərdə tutur. Müqayisəli tədqiqat oxşarlıqları, fərqləri və nümunələri müəyyən etmək üçün iki və ya daha çox məlumatın öyrənilməsinə əhatə edir. Dəyişənlərin müxtəlif hallarda necə qarşılıqlı əlaqədə olduğunu anlamaq üçün faydalıdır.

Ədəbiyyat

1. Altınay, M. (2021). "Azərbaycan iqtisadiyyatı: sosial, iqtisadi və siyasi yenidənqurma". Ankara: "Yetkin Yayınları", 307 s.
2. Braun, S. (2018). "Postmodern marketing". Boston: "Marketing kitabı", 421 s.
3. Sülün, T. (2021). "Azərbaycanda investisiya mühiti və iqtisadi potensial". Ankara: "Detay nəşriyyatı", 352 s.
4. Gürbüz, R. (2019). "Azərbaycan İqtisadiyyatında İslahat Prosesi və Yeni Dövrün Məqsədləri". Ankara: "Detay nəşriyyatı", 400 s.
5. Oğan, S. (2020). "Azərbaycan". İstanbul: "Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları", 345 s.
6. Yıldırım, İ. (2021). "Azərbaycan iqtisadiyyatı: neft sərvətləri, regional struktur və iqtisadi inkişaf". Ankara: "Seçkin nəşriyyatı", 300 s.
7. Niyazov, X. (2013). Müstəqillik dövründə Azərbaycanın dövlət informasiya siyasəti, Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş "İnformasiya təhlükəsizliyi problemləri üzrə I respublika elmi-praktiki konfransı", 17-18 may.
8. Babaoğlu, A.R. (2022). "Azərbaycan İqtisadiyyatı və İnkişafı: Siyasət və Təcrübələr". Ankara: "Nobel Nəşrləri", 421 s.

9. Yıldız, K. (2022). "Azərbaycan iqtisadiyyatı: problemlər, həll yolları və perspektivlər". İstanbul: "Detay nəşriyyatı", 328 s.
10. Bilgin, İ. (2018). "Azərbaycan iqtisadiyyatı: struktur transformasiyası və rəqabətqabiliyyətliliyi". Ankara: "Detay nəşriyyatı", 388 s.
11. Durgun, M.C. (2022). "Azərbaycan İqtisadiyyatı: Enerji, Ticarət və İnvestisiya İmkanları". İstanbul: "Derin Yayınları", 364 s.
12. "Telekommunikasiya haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2005). № 927-IIQ, 14 iyun.

Göndərilib: 15.12.2023

Qəbul edilib: 13.02.2024